

Moderný chov ošípaných Systémy ustajnenia a welfare zvierat

Ing. Ľubomír Botto, CSc.

Slovenské centrum poľnohospodárskeho výskumu, Nitra

Súčasná zložitá situácia núti chovateľov ošípaných vyrábať bravčové mäso s čo najnižšími nákladmi pri zabezpečovaní stále náročnejších požiadaviek týkajúcich sa welfare ošípaných, ochrany životného prostredia a kvality produkcie. Pre udržanie dobrého postavenia v silnej konkurencii domácich i zahraničných producentov je potrebné zavádzať progresívne technológie chovu pri súčasnom zvyšovaní produktivity práce a úžitkovosti ošípaných.

Pri výstavbe, rekonštrukcii či modernizácii objektov pre chov ošípaných a ich prevádzkovaní je potrebné rešpektovať platné legislatívne predpisy, ktoré sa týkajú veterinárnej starostlivosti, ochrany zvierat a pod. Na Slovensku v súčasnej dobe platia nasledovné predpisy, ktoré sa týkajú oblasti chovu ošípaných:

- zákon NR SR č. 39/2007 z 12.12.2006 o veterinárnej starostlivosti, ktorý nadobudol účinnosť od 1.2.2007 a ktorý zrušil platnosť doterajšieho zákona č. 488/2002,
- nariadenie vlády SR č. 322/2003 o ochrane zvierat chovaných na farmárske účely,
- nariadenie vlády SR č. 735/2002, ktorým sa ustanovujú minimálne normy ochrany ošípaných,
- nariadenie vlády SR č. 325/2003, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády SR č. 735/2002,
- vyhláška MP SR č. 230/1998 Z.z. o chove hospodárskych zvierat a o usmrcovaní jatočných zvierat.

Technologické systémy ustajnenia ošípaných a welfare požiadavky

V každom technologickom systéme ustajnenia sa musia zabezpečiť podmienky pre pohodu, dobré zdravie, rast a úžitkovosť pre všetky kategórie a štádiá života ošípaných. V súčasnom období prevládajú bezpodstielkové systémy ustajnenia ošípaných. Tendencia je zvyšovať postupne podiel podstielaného ustajnenia, najmä v chove prasníc. Dôležitou požiadavkou je, aby sa pre jednotlivé kategórie ošípaných zabezpečili minimálne denné množstvá suchej podstielkovej slamy. Z hľadiska welfare ošípaných je dôležité zabezpečiť správne parametre ustajňovacích priestorov, prostredníctvom ktorých je možné podstatne ovplyvniť uspokojovanie potrieb zvierat.

Ustajnenie ošípaných musí byť konštruované takým spôsobom, ktorý zvieratám umožní:

- prístup k fyzicky a tepelne pohodlnému priestoru pre ležanie, ktoré je primerane odvodnené a čisté a umožňuje všetkým ošípaným súčasne ležať,
- normálne odpočívať a vstávať,
- vidieť na ostatné ošípané; prasnice a prasničky v týždni pred očakávaným prasením a počas jeho priebehu sa môžu ustajniť mimo dohľadu ostatných.

Ošípané musia byť chované v prostredí s intenzitou osvetlenia aspoň 40 luxov po dobu minimálne 8 hodín denne. V časti objektu, kde sa chovajú ošípané, musí sa zabrániť stálej hlučnosti nad 85 dBA, ale aj stálemu alebo náhlemu hluku. Podlahy musia byť hladké, ale nie šmykľavé, aby sa tak predišlo úrazom ošípaných. Musia byť navrhnuté, konštruované a udržiavané tak, aby ošípaným nespôsobovali úrazy alebo utrpenie. Musia byť prispôbené veľkosti a hmotnosti ošípaných a ak sú bez podstielky, musia byť pevné, rovné a stabilné. Typ podlahy má rozhodujúci význam pre ležanie ošípaných a pri výbere priestoru pre odpočinok, ktorý má umožniť komfortné ležanie okrem iného aj preto, lebo ošípané väčšinu dňa ležia.

Roštové podlahy pre jednotlivé kategórie ošípaných majú spĺňať nasledujúce požiadavky:

Požadované parametre roštov pre ošípané v mm

Kategória ošípaných	Minimálna šírka roštnice		Maximálna šírka medzery	
	betón. rošty ¹⁾	ostat.rošty ²⁾	betón. rošty ¹⁾	ostat.rošty ²⁾
Prasnica v pôrod. koterci	-	80	-	11
Ciciaky	50	18	11	11
Odstavčatá	50	18	14	11
Ošípané vo výkrme	80	60	18	20
Prasničky a kančeky	-	60	-	15
Prasnice a kance	-	80	-	25
Zapustené prasničky a prasnice	80	-	20	-

¹⁾ Smernica rady 2001/88/ES, ²⁾ Vyhláška MP SR č. 230/1998

Podľa nariadenia vlády č. 735/2002 požiadavky uvedené v stĺpci pre betónové rošty platia pre všetky typy roštov, čo je v rozpore so smernicou rady 2001/88/ES, podľa ktorej uvedené parametre sa týkajú iba podláh z betónových roštov. Je to spôsobené chybným prekladom.

Pre ustajnenie **zapúšťaných a prasných prasníc** sa uplatňujú individuálne boxy, skupinové koterce alebo boxové koterce s bezpodstielkovou prevádzkou alebo s využitím podstielania. Výhodami individuálneho ustajnenia prasníc sú úspora maštalnej plochy, lepšie podmienky pre insemináciu, možnosť individuálneho dávkovania krmív, lepší prehľad o jednotlivých prasniciach a lepšie pracovné podmienky pri ošetrovaní. Kompromisom medzi individuálnym a skupinovým ustajnením sú boxové koterce, ktoré sú vhodné pre ustajnenie skupiny 5-7 prasníc. Ich výhodou je, že umožňujú podľa požiadavky chovateľa buď voľný pohyb alebo fixáciu prasníc. V zahraničí sa uplatňujú pod názvom tzv. multiboxy najčastejšie s využitím podstielaného ležiska a bezpodstielkového krmno-ležiskového boxu.

Prasnice a prasničky počas obdobia začínajúceho 4. týždňom po zapustení a končiaceho jeden týždeň pred očakávaným prasením musia byť ustajnené skupinovo. Znamená to, že v zmysle nariadenia vlády SR č. 735/2002 v súčasnosti novopostavené, rekonštruované alebo prvýkrát uvedené objekty do prevádzky musia túto požiadavku spĺňať. Ostatné chovy s individuálnym ustajnením musia túto požiadavku spĺňať od 1.1.2013. Pre zapustené prasničky a prasnice ustajnené v skupinových kotercoch je potrebné zabezpečiť požiadavky týkajúce sa minimálnych ustajňovacích plôch a súčasne aj splnenie požiadavky týkajúcej sa minimálnych dĺžok strán skupinového koterca.

Uvedené opatrenia smerujú k zlepšeniu chovných podmienok a pohody ošípaných. Dá sa predpokladať, že mnohí chovatelia budú voliť ako minimálnu veľkosť skupiny 6 zvierat v koterci, aby sa nemuselo použiť zvýšenia plochy o 10 %.

V súlade s požiadavkami smerníc EÚ na ochranu ošípaných sa zvyšuje podiel voľného skupinového chovu prasníc s využitím automatických krmných boxov (AKB). V súčasnosti sa tento systém využíva pre všetky kategórie prasníc. Základnou požiadavkou je, aby ustajňovací objekt bol riešený v súlade s poznatkami o správaní zvierat. Tendencia je znižovať počet prasníc v skupine z 30 a viac na menej ako 20 zvierat. Pri ustajnení zapúšťaných a odstavených prasníc (v tzv. eroscentre) je dôležitým faktorom priamy kontakt s kancom (vyhľadávačom). Koterce pre kancev sa musia situovať a konštruovať tak, aby sa kance mohli otáčať a počuť, cítiť a vidieť ostatné ošípané. Voľná plocha podlahy koterca pre dospelého kanca musí mať najmenej 6 m². Ak sa koterec používa aj na prirodzené pripúšťanie, dostupná plocha podlahy musí mať pre

dospelého kanca najmenej 10 m² a v koteroci nesmú byť žiadne prekážky. Táto požiadavka je platná pre všetky chovy bez rozdielu už od 1.1.2005.

Vysokoprasné a dojčiace prasnice sa ustajňujú v podstielaných alebo bezpodstielkových individuálnych pôrodných kotercoch s voľným pohybom prasnice, trvalo obmedzeným pohybom (v boxe) alebo dočasne obmedzeným pohybom (tzv. kombinované koterce). Pri voľnom skupinovom chove sa pre prasnice s ciciakmi využíva kombinácia individuálneho (do 10.-14. dňa po oprasení) a skupinového ustajnenia obyčajne v podstielaných skupinových kotercoch. Viac by sa mali využívať podstielané koterce s voľným resp. s dočasne obmedzeným pohybom, najmä v plemenných chovoch. Uvedené typy kotercoch umožňujú vhodnejšie podmienky z hľadiska prirodzených potrieb a životnej pohody prasníc i prasiatok. V týchto kotercoch musia byť proti zaľahnutiu prasiatok k dispozícii ochranné zábrany. V súčasnom období existuje viacero typov pôrodných kotercoch, ktoré sa v dôsledku neustálej inovácie líšia dispozičným riešením a materiálovým vyhotovením jednotlivých častí. Riešenie každého pôrodného koterca má umožniť dobrý prístup ošetrovateľa k prasnici i prasiatkam. Dôležité je zabezpečiť podstatne odlišné teplotné nároky prasníc a prasiatok v pôrodnici.

Pre ustajnenie **odstavčiat a výkrmových ošípaných** je možné využiť skupinové koterce s roštovou podlahou alebo s pevným ležiskom a roštovým kaliskom (bez podstielky alebo s podstielaným ležiskom), ďalej koterce s hlbokou resp. narastajúcou podstielkou alebo koterce s denným podstielaním a odstraňovaním hnoja. Okrem toho ich je možné ustajniť v podstielaných kotercoch so zvýšeným sklonom podlahy 6-10 % (so zašliapávaním hnoja). Rozšíreným typom ustajnenia odstavčiat sú vyvýšené jednopodlažné koterce s roštovou podlahou, v ktorých sa dá dosiahnuť vysoký stupeň hygieny, ak sa zabezpečí vhodná mikroklima a dodrží hustota obsadenia. Obdobne to platí aj pre výkrmové ošípané.

Pri skupinovom ustajnení odstavčiat, chovných a výkrmových ošípaných je potrebné zabezpečiť minimálne využiteľnú voľnú plochu podlahy v závislosti od ich hmotnosti.

Popri zaužívanom odstave prasiat je možné uplatniť aj systém odstavu prasnice, pri ktorom sa premiestňuje prasnica a prasiatka zostávajú v pôrodnom koteroci až po presun do predvýkrmu alebo do výkrmne. Zmenšuje sa tým stres pri odstave, ktorý je pre prasiatka až štvornásobnou záťažou, pretože strácajú matku, úplne prechádzajú na pevnú potravu, prichádzajú do nového prostredia a stretávajú sa s cudzími prasiatkami. Využitie pôrodných kotercoch sa pri tom znižuje, ale na druhej strane však nie je nutné zriaďovať odchovňu odstavčiat. Odstav pred dovŕšením veku 28 dní nie je povolený okrem prípadov, že by neskorší odstav nepriaznivo vplýval na welfare alebo zdravie matky alebo prasiatka. Odstav vo veku 21 dní sa môže realizovať vtedy, ak sa prasiatka premiestnia do špecializovaného ustajnenia, ktoré bude prázdne, dôkladne vyčistené a vydezinfikované pred naskladnením novej skupiny (turnusový odstav) a ktoré je oddelené od ustajnenia prasníc, aby sa minimalizoval prenos chorôb na prasiatka. Stres prasiatok vyvolaný odstavom relatívne nezávisí od dĺžky dojčenia, najmä keď je spojený s presunom do inej maštale.

V bezpodstielkových nevyvýšených kotercoch pre chov odstavčiat je potrebné zabezpečiť dostatočnú tepelnú izoláciu podlahy. V chladnom období je potrebné v ustajňovacom priestore, najmä však pred jeho naplnením odstavčiatami, zabezpečiť primeranú teplotu. V zmysle platnej legislatívy je potrebné v bezpodstielkových systémoch ustajnenia zabezpečiť ošípaným hranie resp. obohatenie prostredia vhodnými prostriedkami. Pri prehustenom ustajnení a veľmi jednotvárnom prostredí ošípané vo výkrme trpia a v prípade nevhodne riešeného krmenia navyše k tomu pribúda aj vzájomná agresia.

Z podstielaných technológií sa viac využíva ustajnenie na narastajúcej alebo hlbokkej podstielke a menej ustajnenie na fermentovanej podstielke. Pri prvom systéme sa znečistená podstielka odstraňuje aj v priebehu turnusu a pri druhom systéme až po ukončení cyklu. V menšej miere nachádza uplatňovanie systémov s fermentovanou podstielkou (s prídavkami enzymatických a mikrobiálnych prípravkov), ktoré sú náročnejšie na technické riešenie a najmä

na dodržiavanie technologickej disciplíny. V týchto technológiách je veľmi dôležité zabezpečiť účinné vetranie.

Z hľadiska welfare a tvorby a úniku emisií za vhodné sú považované systémy ustajnenia s čiastočne zaroštovanou podlahou a so zvýšeným sklonom podlahy, ktoré sú aj z pohľadu prevádzky dobre zvládnuteľné pri priaznivých nákladoch.

Záver

Uplatnením vhodného technologického systému ustajnenia ošípaných a zabezpečením optimálneho chovného prostredia sa vytvárajú predpoklady pre dosiahnutie priaznivých výsledkov v chove. Predpokladom toho je zabezpečenie správnych parametrov ustajňovacích priestorov pre každú kategóriu ošípaných a rešpektovanie platnej legislatívy a predpisov týkajúcich sa welfare a ochrany ošípaných.

Kontaktná adresa:

Ing. Ľubomír Botto, CSc., Slovenské centrum poľnohospodárskeho výskumu, Hlohovská 2, 949 92 Nitra, tel: +421 37 6546131, e-mail: botto@scpv.sk